

اثر بخشی معنویت درمانی اسلامی بر تعلل ورزی و اشتیاق تحصیلی دانشجویان

پرستاری

داریوش عظیمی^۱، دانا محمدامین زاده^۲، آسیه شریعتمدار^۲

^۱. گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیل، اردبیل، ایران.

کد ارکید: 0000-0002-9319-569X

^۲. گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

مجله راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی، دوره پنجم شماره دوم پاییز و زمستان ۹۷ صفحات ۸۹-۱۰۰

چکیده

مقدمه و هدف: دانشجویان پرستاری به دلیل استرس های محیط کار و تحصیلی شان بیشتر در معرض مشکلات تحصیلی و کاهش بازدهی فردی هستند، بنابراین مطالعه حاضر با هدف بررسی اثر بخشی معنویت درمانی اسلامی بر تعلل ورزی و اشتیاق تحصیلی دانشجویان پرستاری انجام شده است.

روش ها: در این پژوهش، از طرح نیمه تجربی پیش آزمون- پس آزمون، با گروه کنترل استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش تمامی دانشجویان رشته پرستاری دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۵۹ بودند که به شیوه نمونه گیری در دسترس تعداد ۶۰ نفر از آنها انتخاب و سپس براساس تخصیص تصادفی افراد به دو گروه آزمایش و کنترل (هر گروه ۳۰ نفر) جایگزین شدند. برای آزمون های گروه آزمایش، ۱۰ جلسه ی معنویت درمانی اسلامی (هر جلسه ۴۵ دقیقه) برگزار شد. آزمودنی ها به پرسشنامه های تعلل ورزی تحصیلی Tuckman و اشتیاق تحصیلی پاسخ دادند. داده های پژوهش با استفاده از روش تحلیل کوواریانس (ANCOVA) مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته ها: یافته ها نشان داد، معنویت درمانی مبتنی بر اسلام به طور معناداری در کاهش تعلل ورزی تحصیلی و افزایش اشتیاق تحصیلی موثر بوده است. به عبارت دیگر، این مداخله توانست در گروه آزمایش، میزان تعلل ورزی تحصیلی را کاهش و میزان اشتیاق تحصیلی را ارتقا دهد.

نتیجه گیری: معنویت درمانی اسلامی، در کاهش میزان تعلل ورزی تحصیلی و همچنین افزایش میزان اشتیاق تحصیلی موثر بوده است. بنابراین می توان از معنویت درمانی اسلامی در جهت موفقیت تحصیلی دانشجویان پرستاری بهره برد.

کلیدواژه ها: اشتیاق تحصیلی، پرستاری، معنویت درمانی.

نوع مقاله: پژوهشی

دریافت مقاله: ۹۶/۱۰/۶ اصلاح نهایی: ۹۷/۶/۱۷ پذیرش مقاله: ۹۷/۲/۹

ارجاع: عظیمی داریوش، محمدامین زاده دانا، شریعتمدار آسیه. اثر بخشی معنویت درمانی اسلامی بر تعلل ورزی و اشتیاق تحصیلی دانشجویان پرستاری. راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی. ۱۳۹۷.

۸۹: (۲) ۱۰۰

مقدمه

توجه به عوامل موثر بر عملکرد تحصیلی سال هاست که مورد توجه متخصصان آموزش و پرورش و نظام آموزش عالی قرار گرفته است (۱)، به ویژه دانشجویان پرستاری که حرفه آینده آنها، بار اخلاقی زیادی به همراه داشته و عدم مهارت ممکن است از نظر مالی و معنوی برای آنها و نیز برای جامعه، هزینه گزافی به بار آورد. بنابراین توجه به عوامل خطر عملکرد تحصیلی اهمیت زیادی دارد. توجه بر عوامل خطر در پیشرفت تحصیلی دانشجویان پرستاری و تدارک شیوه های مطلوب و کارآمد برای حذف این عوامل یکی از وظایف مهم مسئولین دانشگاه ها و مربیان رشته پرستاری است (۲). در این خصوص موضوعاتی با تاثیرات منفی و مثبت همچون تعلل ورزی و اشتیاق تحصیلی می توانند مورد نظر قرارگیرند. تعلل ورزی به عنوان یکی از این عوامل به طور معمول، به معنای نبود عملکرد خودتنظیمی و گرایش رفتاری برای به تاخیر انداختن آنچه برای رسیدن به هدف ضروری است، تعریف می شود و یک مشکل جدی برای دانشجویان دانشگاه محسوب می شود (۲). استیل (۳)، تعلل را عقب انداختن انجام عملی به دلیل ناخوشایندی و ملال آوری آن تعریف می کند. تحقیقات فراوانی در مورد تعلل ورزی در محیط تحصیلی انجام گرفته است و این تحقیقات حاکی از این است که تعلل ورزی تحصیلی با سطوح پایین خودتنظیمی، خودکارآمدی تحصیلی، عزت نفس و عملکرد

تحصیلی مرتبط است. همچنین با اضطراب، استرس و بیماری های روانی نیز مرتبط است (۴)، (۵ و ۶). عامل دیگری که با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مرتبط است، اشتیاق تحصیلی می باشد. سازه اشتیاق تحصیلی به رفتارهایی که به یادگیری و پیشرفت تحصیلی مربوط است، اطلاق می شود (۷). اشتیاق چیزی بیش از یک وضعیت هیجانی گذرا و خاص می باشد و به یک حالت پایای سرایت کننده و هیجانی- شناختی اشاره دارد که روی یک موضوع، واقعه یا رفتار خاص متمرکز می شود (۲). مفهوم اشتیاق تحصیلی در رابطه با تجربه دانشجویان در دانشگاه، عموماً به عنوان پدیده ای چند بعدی بوده که ممکن است از عوامل مختلف مربوط به فرد و بافتی که در حال یادگیری در آن هستند، به وجود آمده باشد (۸). به عقیده Linnenbrink و Pintrich (۹) اشتیاق تحصیلی دارای سه بعد شناختی (شامل انواع راهبردهای شناختی و فراشناختی مورد استفاده فراگیران برای یادگیری)، انگیزشی (شامل سه مولفه احساس، ارزش و عاطفه) و رفتاری (شامل رفتارها، تلاش ها، پایداری و درخواست کمک از دیگران توسط فراگیران در برخورد با تکالیف درسی) است. تحقیقات نشان داده است بین اشتیاق تحصیلی و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت وجود دارد (۷، ۱۰، ۱۱ و ۱۲). همچنین مطالعات نشان داده است دانشجویانی که اشتیاق تحصیلی بالایی دارند نسبت به دانشجویانی که اشتیاق تحصیلی پایینی دارند، رغبت بیشتری برای صرف وقت و

های مختلف در نظر می گیرند که از طریق تاثیر بر عوامل روانی، عصبی، بیولوژیک و سیستم ایمنی در بهبود اختلالات و بیماری ها تاثیر بسزایی دارد. نقش معنویت و مذهب در بیماری و سلامت در سال های اخیر مورد توجه قرار گرفته است به طوری که برخی معتقدند که معنویت بخشی از مدل زیستی، روانی و اجتماعی است (۱۷). افرادی که در حیطه معنوی به صورت سالم پرورش می یابند احتمال بیشتری دارد که در موقعیت های مختلف زندگی موفق باشند. علاوه بر این در اثر درمان معنوی مبتنی بر اسلام مراجعان از خداوند رهنمود و ارشاد می خواهند تا آنان را در کنار آمدن با مشکلات کمک کند که این خود باعث افزایش امیدواری، خوش بینی و انجام به موقع کارها می شود (۱۸). نتایج تحقیقات نشان می دهد میان معنویت و عملکرد تحصیلی (۱۴)، سلامت روان (۱۹)، تاب آوری (۲۰)، امید به زندگی و رضایت از زندگی (۱۷)، شادکامی (۱۸) و سازگاری اجتماعی (۲۱) نوعی همبستگی مثبت وجود دارد. با توجه به حساسیت و تاثیر کار پرستاران بر ابعاد مختلف سلامت جامعه، در کنار مهارت هایی که در زمینه مراقبت پرستاری برای دانشجویان این رشته لازم است، بدست آوردن مهارت در زمینه معنویت درمانی نیز لازم و ضروری است. درمان های مبتنی بر معنویت در برنامه های آموزشی بسیاری از کشورهای دنیا صورت گرفته است و دانشجویان بر آن اساس و در بستری از مفاهیم معنوی، آموزش های لازم را کسب کرده و از نظر

تلاش کافی در تکالیف و مطالعات از خود نشان داده و کارآمدی و اصرار بیشتری در مواجهه با مشکلات و مسایل دارند (۱۳). شواهد پژوهشی نشان می دهد که التزام به اعتقادات دینی و مطالعه منابع اسلامی باعث بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان می شود (۱۴ و ۱۵). دانشمندان علم تجربی پس از تئوری پردازي ها و آزمون های بسیار، به این نظریه دست یافته اند که علایق مذهبی و باورهای دینی در کاهش یا حتی رفع بیماری ها و فشارهای مختلف روحی و جسمی نقش به سزایی دارند. آنان معتقدند که ایمان به خدا یا هر قدرت معنوی دیگر، به انسان مومن نیرویی می بخشد که در تحمل سختی های طاقت فرسای زندگی، به کمک او می آید. این نیرو می تواند نگرانی و اضطراب را برطرف کند، باعث ایجاد امید و علاقه در انجام کارها شود و انسان را که تحت فشارهای مختلف روحی-روانی است، یاری کند (۱۴). امروزه گرایش به درمان های مبتنی بر مذهب و معنویت به عنوان گرایشی نو، در عرصه های آموزشی، تربیتی و فرهنگی رو به افزایش است. درمان های مبتنی بر معنویت و مذهب، فراهم کننده زمینه نیل به سطوح بالاتر آگاهی و معنی دار کردن زندگی بوده و علاوه بر منطقی بارآوردن فراگیران، دست یافتن آنان به احساس و ایمان عمیق تر و پربارتر را فراهم می کند (۱۶). درمان های معنوی (معنویت درمانی) را یکی از مهم ترین عامل در کاهش استرس، تحمل بیشتر فشار تحصیلی و بهبود عملکرد در حوزه

تحصیلی و عملکردی بهترین کارایی را بروز می دهند اما متأسفانه در آموزش علوم پزشکی ایران تا به امروز به این امر توجه کافی صورت نگرفته است (۱۶). امروزه با تغییرات دائمی در عملکردهای علمی و پزشکی، دانشجویان رشته پرستاران باید طوری آموزش ببینند که بتوانند با حداکثر اشتیاق و حداقل تعلل و رزی تحصیلی، دوران دانشجویی را با موفقیت سپری کرده و در سیستم های پیچیده مراقبت بهداشتی امروزی، مراقبت موثری را ارائه نمایند. بنابراین با توجه به مبانی نظری و پژوهشی ذکر شده، هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی اثر بخشی معنویت درمانی اسلامی بر اشتیاق و تعلل و رزی تحصیلی دانشجویان پرستاری می باشد.

روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات نیمه تجربی و طرح پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری، شامل همه ی دانشجویان رشته پرستاری دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بودند که از میان آنها به روش نمونه گیری در دسترس تعداد ۶۰ نفر از دانشجویان انتخاب و به طور تصادفی در دو گروه آزمایش (۳۰ نفر) و گروه کنترل (۳۰ نفر) جایگزین شدند. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل تعلل و رزی و اشتیاق تحصیلی پایین (براساس نمرات پیش آزمون ها)، تحصیل در رشته پرستاری، سواد خواندن و نوشتن (جهت تکمیل

پرسشنامه) و توان ارتباط کلامی بود. معیارهای خروج از پژوهش نیز شرکت همزمان در روان درمانی دیگر و غیبت بیش از دو جلسه در نظر گرفته شد. بعد از جایگزینی آزمودنی ها در گروه های مداخله و کنترل، جلسه های آموزش معنویت درمانی اسلامی با توجه به محتوای قابل آموزش در ۱۰ جلسه ی ۴۵ دقیقه ای به شیوه گروهی و با توالی هر هفته یک جلسه، برای آزمودنی های گروه آزمایش اجرا شد، اما برای گروه کنترل مداخله ای ارایه نگردید. پس از اتمام جلسات آموزشی، مجدداً دو گروه به پرسشنامه های پژوهش پاسخ دادند و سپس داده های به دست آمده با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون تحلیل کوواریانس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. محتوای جلسات آموزش معنویت درمانی اسلامی براساس بسته های آموزشی کمری و فولادچنگ (۱۷) و بحرینیان، رادمهر، حسین محمدی، باوادی و موسوی (۲۲) در جدول ۱ ذکر شده است.

لازم به ذکر است محتوای هر جلسه شامل مرور و بررسی تکالیف جلسه ی قبل، گفتگو، بحث و تمرین و دادن تکالیف برای جلسه ی آینده نیز بود. از جمله ملاحظات اخلاقی پژوهش می توان به رضایت آگاهانه آزمودنی ها، رازداری، صداقت، بیان هدف، مدت زمان جلسات به آزمودنی ها و احترام به افکار و احساسات اعضا اشاره کرد.

جدول ۱. خلاصه جلسات آموزش معنویت درمانی اسلامی

عنوان و روند جلسات	جلسات درمان
آشنایی آزمودنی ها با یکدیگر، اجرای پیش آزمون، گفتگو در مورد مفهوم معنویت و دین و تاثیر آن در زندگی افراد	جلسه اول
آشنا کردن آزمودنی ها با ویژگی ها و آثار امید و ناامیدی از منظر اسلام، قرآن و بزرگان دین	جلسه دوم
توجه دادن آزمودنی ها به نقاط قوت خود، با نظر به تاکید خداوند بر توانایی های انسان در قرآن کریم	جلسه سوم
کلمه خدا و ارتباط با خدا و یا هر قدرت برتری که فرد به آن ایمان دارد و نیایش و گفتگو با خدا	جلسه چهارم
نوع دوستی و انجام کارهای معنوی به صورت گروهی	جلسه پنجم
ارتباط با مقدسات، خودانگاره خودآگاهی و ارتباط با خود و گوش دادن به ندای درونی	جلسه ششم
بحث درباره بخشش و عدم بخشش و احساس گناه و بخشش خود	جلسه هفتم
ایمان و توکل به خداوند	جلسه هشتم
بحث درباره معنی استقلال براساس آیات و احادیث و صراحت هدف زندگی انسان از دیدگاه قرآن	جلسه نهم
قدردانی و شکرگزاری، جمع بندی تمام جلسات و اجرای پس آزمون	جلسه دهم

جدول ۲ - میانگین و انحراف استاندارد نمرات پیش آزمون و پس آزمون دو گروه در تعلل ورزی و اشتیاق تحصیلی

متغیرها	گروه	تعداد	پیش آزمون		پس آزمون	
			میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
تعلل ورزی تحصیلی	کنترل	۳۰	۳۶/۰۴	۷/۱۲	۳۶/۶۲	۷/۰۵
	آزمایش	۳۰	۳۶/۹۴	۷/۰۱	۳۲/۳۱	۶/۵
اشتیاق تحصیلی	کنترل	۳۰	۴۰/۶۷	۱۰/۰۲	۴۱/۰۱	۹/۹۱
	آزمایش	۳۰	۳۹/۸۸	۱۰/۲۲	۴۴/۶۵	۸/۸۷

جدول ۳ - آزمون کوواریانس جهت مقایسه نمره پس آزمون متغیر تعلل ورزی تحصیلی آزمودنی ها در گروه آزمایش و کنترل

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجات آزادی	میانگین مجذورات	f	sig
گروه	۳۱/۱۱	۱	۲۴۱۰/۷۹		
خطا	۱۴۹/۲۴	۲۷	۵/۵۲	۶/۸۳	۰/۰۰۲
کل	۱۶۲۳۸	۳۰			

جدول ۴ - آزمون کوواریانس جهت مقایسه نمره پس آزمون متغیر اشتیاق تحصیلی آزمودنی ها در گروه آزمایش و کنترل

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجات آزادی	میانگین مجذورات	f	sig
گروه	۸۲۰/۲۲	۱	۸۲۸/۲۲		
خطا	۷۹۱/۰۵	۲۷	۳۴/۳۹	۲۳/۸۴	۰/۰۰۱
کل	۵۵۴۳۸	۳۰			

برای جمع آوری اطلاعات پژوهش، از پرسشنامه های زیر استفاده شد:

۱. پرسشنامه اشتیاق تحصیلی (School Engagement Scale): مقیاس اشتیاق تحصیلی توسط Fredricks, Blumenfeld و Paris (۸)، ساخته شده که دارای ۱۴ گویه است که این گویه ها؛ سه خرده مقیاس رفتاری، عاطفی و شناختی را در میان دانشجویان اندازه گیری می کند. سوالات ۱-۲-۳-۴ مربوط به خرده مقیاس اشتیاق رفتاری و سوالات ۵-۶-۷-۸-۹-۱۰ مربوط به اشتیاق عاطفی و سوالات ۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵ نیز مربوط به خرده مقیاس اشتیاق شناختی می باشند. پاسخ هرکدام از گویه ها دارای نمرات یک تا پنج می باشد که از (هرگز تا در تمام اوقات) را شامل می شود. حداقل نمره ۱۴ و حداکثر نمره ۷۰ می باشد که نمره بالا به معنای اشتیاق تحصیلی بالا است. فردریکز و همکاران (۸) ضریب پایایی این مقیاس را ۰/۸۶ گزارش کرده اند. همچنین عباسی، درگاهی، پیرانی و بنیادی (۲۳) در پژوهشی بعد از ترجمه و هنجاریابی پرسشنامه حاضر بر روی دانشجویان علوم پزشکی، ضریب آلفای ۰/۶۶ برای این پرسشنامه را گزارش دادند.
۲. پرسشنامه تعلل ورزی تحصیلی (School Procrastination Scale): مقیاس تعلل ورزی تحصیلی در سال ۱۹۹۱ توسط Tuckman (۲۴) ساخته شده و ۱۶ گویه دارد که در مقابل هر گویه، طیف ۴ گزینه ای از، به آن مطمئن نیستم

(نمره ۱) تا به آن مطمئن هستم (نمره ۴) قرار دارد. گرفتن نمره بالا در این مقیاس نشان دهنده میزان تعلل بالاست. همچنین حداقل نمره ۱۶ و حداکثر نمره ۶۴ می باشد. این مقیاس برای ارزیابی میزان گرایش دانشجویان به تعلل ورزی تحصیلی ساخته شده است و جنبه های اختصاصی تعلل ورزی در عرصه های تحصیلی و انجام امور آموزشی را مورد سنجش قرار می دهد. Tuckman در بررسی عوامل مکنون این پرسشنامه، معین کرده است که یک عامل اختصاصی تعلل ورزی تحصیلی را مورد ارزیابی قرار می دهد و سوالات آزمون قادر است ۰/۶۹ واریانس تعلل ورزی تحصیلی را پوشش دهد. پایایی درونی محاسبه شده برای این پرسش نامه در تحقیقات مختلف انجام یافته در کشورمان، در حدود ۰/۹۰ گزارش شده و مصطفوی (۲۵)، ضریب پایایی ۰/۸۶ را در پایان نامه خود گزارش نموده است. محمدی، فتحی آذر، بدری گرگری و ابراهیمی (۲۶) ضریب پایایی ۰/۶۸ را در پژوهش خود گزارش کرده اند. در پژوهش حاضر ضریب پایایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۶۳ به دست آمد.

یافته ها

تحلیل ها بر روی ۶۰ نفر در دو گروه آزمایش (۳۰ نفر) و گواه (۳۰ نفر) صورت گرفت. آماره های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه به تفکیک گروه در جدول ۲ ارائه شده است.

ورزی تحصیلی دانشجویان پرستاری تاثیر معناداری داشته است.

جدول شماره ۴ نتایج تحلیل کوواریانس مبنی بر تاثیر آموزش معنویت درمانی مبتنی بر اسلام بر اشتیاق تحصیلی را نشان می دهد. همان گونه که در جدول ۴ نشان داده شده است با کنترل پیش آزمون، آموزش معنویت درمانی مبتنی بر اسلام در سطح خطای ۰/۰۰۱ بر میزان اشتیاق تحصیلی دانشجویان پرستاری تاثیر معناداری داشته است.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش معنویت درمانی اسلامی بر تعلل ورزی و اشتیاق تحصیلی دانشجویان پرستاری صورت گرفت. یافته‌های حاصل از پژوهش نشان داد که آموزش معنویت درمانی اسلامی در کاهش تعلل ورزی تحصیلی تاثیر گذار بوده است. این یافته را می توان هم سو با نتایج سایر پژوهش های انجام شده در نظر گرفت که نشان داده اند آموزش و مداخلات مبتنی بر معنویت درمانی اسلامی در عملکرد مثبت تحصیلی (۱۴)، مقابله با فشارهای تحصیلی (۱۵)، افزایش تاب آوری (۲۰) و افزایش سلامت روان (۱۹) موثر بوده است. در تبیین نتایج پژوهش حاضر می توان گفت که نخستین و مهم ترین عامل مربوط به تاثیر ویژه معنویت درمانی، در بهبود نگرش و تفسیر فرد نسبت به زندگی است. در واقع ایجاد و پیشرفت احساس معنویت، یکی از راه های مناسب سازگاری با مشکلات بوده و می تواند در عملکرد دانشجویان تاثیر بسزایی

همان طور که در جدول شماره ۲ نشان داده شده است، میانگین نمرات تعلل ورزی و اشتیاق تحصیلی گروه آزمایش در مرحله پیش آزمون به ترتیب برابر ۳۶/۹۴ و ۳۹/۸۸ بود که پس از آموزش معنویت درمانی مبتنی بر اسلام در مرحله پس آزمون، به ترتیب برابر ۳۲/۳۱ و ۴۴/۶۵ شده است. در حالی که در گروه کنترل میانگین نمرات تعلل ورزی و اشتیاق تحصیلی در مرحله پیش آزمون به ترتیب برابر ۳۶/۰۴ و ۴۰/۶۷ و در مرحله پس آزمون برابر ۳۶/۶۲ و ۴۱/۰۱ شده است که تغییر محسوسی دیده نمی شود. انحراف استاندارد نمرات دو گروه آزمایش و کنترل در مراحل پیش آزمون و پس آزمون نیز در جدول شماره ۲ ذکر شده است.

قبل از استفاده از آزمون پارامتریک تحلیل کوواریانس مفروضه های این آزمون شامل نرمال بودن توزیع، همگنی شیب خط رگرسیون و همگنی واریانس ها مورد بررسی قرار گرفت و پس از اطمینان از برقراری این مفروضه ها، آزمون تحلیل کوواریانس به منظور بررسی معناداری آماری تفاوت نمرات تعلل ورزی و اشتیاق تحصیلی مورد استفاده قرار گرفت.

جدول شماره ۳ نتایج تحلیل کوواریانس مبنی بر تاثیر آموزش معنویت درمانی مبتنی بر اسلام بر تعلل ورزی تحصیلی را نشان می دهد. همان گونه که در جدول ۳ نشان داده شده است با کنترل پیش آزمون، آموزش معنویت درمانی مبتنی بر اسلام در سطح خطای ۰/۰۰۲ بر میزان تعلل

داشته باشد (۱۴). دانشجویان پرستاری با توجه به محتوای مطالب آموزشی رشته پرستاری و همچنین فضای کارآموزی در بیمارستان، ممکن است دچار استرس و نگرانی شده و گرایش به تاخیر انداختن فعالیت ها و تصمیم گیری های تحصیلی داشته باشند. از این رو، معنویت برای رساندن فرد به آرامش روان، راهکارهای ذهنی و بینشی مانند خداپاوری، دعا، نیایش و از همه مهم تر توکل به خدا را ارائه می کند که این راهکارها باعث می شوند دانشجویان پرستاری در برابر افکار منفی همچون به تاخیر انداختن فعالیت ها و تصمیم گیری های تحصیلی مقاومت کرده و با کمک گرفتن از دین، نماز و نیایش به منبع لایزال و نامتناهی قدرت الهی وابسته شده و با احساس امید و مثبت نسبت به آینده، اقدام کنند. معنویت درمانی مبتنی بر اسلام باعث رشد ویژگی ها و خصوصیات دینی و معنوی مختلف از جمله دلبستگی به خدا در نزد دانشجویان می شود. دانشجویان با دلبستگی بالا به خدا، به دلیل برخورداری از منبع حمایتی مطمئن احساس ایمنی و اطمینان بیشتری می کنند و از این طریق، در انجام فعالیت ها و تصمیم گیری های تحصیلی شان کمترین تردید و تعلل را دارند (۱۴، ۱۹، ۲۰ و ۲۷). بنابراین دانشجویانی که آموزش معنویت درمانی را دریافت می کنند، با تکیه بر ابعاد معنوی خود سعی می کنند این خصوصیات را حفظ کنند. به همین دلیل است که این دانشجویان با تکیه بر آموزه های دینی و معنوی و همچنین توکل بر خدا

نسبت به تصمیم گیری های تحصیلی اقدام می کنند و فعالیت های تحصیلی را هر چقدر هم که ناخوشایند یا ملال آور باشند، به تاخیر نمی اندازند.

همچنین یافته های حاصل از پژوهش حاضر نشان داد که آموزش معنویت درمانی اسلامی در افزایش اشتیاق تحصیلی دانشجویان تاثیر گذار بوده است. نتایج پژوهش های مختلف بصورت مستقیم و غیرمستقیم این یافته را تایید می کنند (۱۸، ۲۸، ۱۴، ۲۹، ۳۰، ۳۱ و ۳۲). معنویت، پدیده ای پیچیده است که می تواند آثار چندگانه ای بر سلامت روانی داشته باشد. محققان مختلف گزارش کرده اند که از مشاوره و روان درمانی مبتنی بر معنویت، می توان برای کاهش مشکلات روانی و افزایش سلامت روانی استفاده کرد (۳۳). معنویت بعدی از انسان است که ارتباط و یکپارچگی او را با عالم هستی نشان می دهد. این ارتباط و یکپارچگی به انسان انگیزه و اشتیاق فراوانی برای عملکرد مثبت و موفقیت آمیز در حوزه های مختلف می دهد و او را از محدوده زمان و مکان و علایق فردی فراتر می برد (۳۴). به همین دلیل است که اغلب افراد معنوی شور و اشتیاق زیادی برای انجام فعالیت های مختلف دارند. معنویت درمانی باعث افزایش رضایت و انگیزه فرد می شود و با توجه به اینکه این افزایش رضایت و انگیزه بعد شناختی و عاطفی بهزیستی روانی را تشکیل می دهد (۱۸)، زمانی که ارزیابی فرد از مجموع زندگی از جمله عملکرد تحصیلی اش مثبت باشد؛ این فکر باعث

عملکرد تحصیلی می شود و از سوی دیگر باعث می شود که دانشجویان پرستاری در کنار یادگیری مهارت های علمی و مراقبتی پرستاری، مهارت های مراقبت معنوی را نیز یاد گرفته و در محیط شغلی خود به کار گیرند که این خود باعث افزایش کیفیت خدمات بهداشتی و درمانی در نظام سلامت می شود.

محدودیت‌ها

مقطعی بودن پژوهش حاضر، عدم مقایسه متغیرهای مورد مطالعه در بین دو جنس دختر و پسر و انتخاب نمونه به صورت در دسترس از مهم ترین محدودیت های این پژوهش بود.

پیشنهادات

پیشنهاد می شود که مسئولان و برنامه ریزان آموزشی تدابیر لازم برای برگزاری کارگاه ها و دوره های آموزشی معنویت درمانی، جهت بهبود مهارت ها و افزایش کارایی دانشجویان پرستاری را مدنظر قرار دهند. آموزش راه کارهایی جهت رشد یا افزایش معنویت اسلامی می تواند منجر به موفقیت تحصیلی و به تبع آن موفقیت شغلی و افزایش کیفیت کار پرستاران در نظام سلامت شود.

سپاسگزاری

محققان بر خود لازم می دانند که از همکاری کلیه دانشجویان پرستاری دانشگاه آزاد واحد اردبیل در راستای انجام هر چه بهتر این پژوهش تشکر و سپاسگزاری نمایند.

پیدایش و افزایش اشتیاق تحصیلی در هر سه بعد شناختی، انگیزشی و رفتاری می شود. آموزش معنویت درمانی مبتنی بر اسلام در دانشجویان از بسیاری از جهات به مثابه فرآیند کمک برای رشد آنها و در نتیجه افزایش امید و انگیزه آنها برای انجام فعالیت های مختلف است (۱۷). دانشجویانی که آموزش معنویت درمانی اسلامی را گذرانده اند در فرآیند عملکرد تحصیلی، بجای طفره رفتن و بی انگیزه بودن، سعی می کنند با اتکا به آموخته هایشان از بهترین راهبردهای شناختی و فراشناختی (بعد شناختی اشتیاق تحصیلی) استفاده کنند و در این راه تلاش و پایداری (بعد رفتاری) نشان می دهند. همچنین، معنویت درمانی مبتنی بر اسلام باعث می شود که دانشجویان جرات پیدا کند و در برخورد با مسائل و مشکلات تحصیلی مقاوم بوده و احساس ارزشمندی داشته باشد (بعد انگیزشی) (۱۴ و ۲۰). بنابراین می توان گفت که آموزش معنویت درمانی اسلامی توانسته است تا حد قابل توجهی سبب افزایش اشتیاق تحصیلی دانشجویان گردد.

یافته های این پژوهش که با هدف بررسی اثربخشی معنویت درمانی اسلامی بر تعلق ورزی و اشتیاق تحصیلی دانشجویان پرستاری انجام گردید، نشان می دهد که معنویت درمانی مبتنی بر اسلام با افزایش اشتیاق تحصیلی و کاهش تعلق ورزی تحصیلی دانشجویان پرستاری از یک سو باعث رشد بینش های معنوی همچون خداباوری و افزایش رضایت و انگیزه فرد در جهت بهبود

References

- Attari Y, Haghghi J, Khane keshi Z. Evaluation of emotional instability, community-oriented and aggressive behavior and academic performance in students. *Journal of Education and Psychology*. 2002; 3(9): 1-16. [Persian].
- Abbasi M, Dargahi SH, Mohammad Alipor Z, Mehrabi A. The Role of Student Stressors in Predicting Procrastination and Academic Burnout among Nursing Students. *Iranian Journal of Medical Education*. 2016; 15(39): 293-302. [Persian].
- Jokar B, Delavarpoor M. Procrastination relationship with achievement goals. *Journal of new thoughts on education*. 2007; 3(3 &4): 61-80. [Persian].
- Ferrari JR, O'Callaghan J, Newbegin, I. Prevalence of procrastination in the United States, United Kingdom, and Australia: Arousal and avoidance delays among adults. *North American Journal of Psychology*. 2005; 7: 1-6.
- Howell AJ, Watson DC, Powell RA, Buro, K. Academic procrastination: The pattern and correlates of behavioral postponement. *Personality and Individual Differences*. 2006; 40: 1519-30.
- Kim K, Seo E. The relationship between procrastination and academic performance: A meta-analysis. *Personality and Individual Differences*. 2015; 82: 26-33.
- Pintrich PR. Multiple goals, multiple pathways: The role of goal orientation on learning and achievement. *Journal of Educational Psychology*. 2000; 92: 544-55.
- Fredricks J.A., Blumenfeld P.C., Paris A.H. School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Rev Educ Res*. 2004; 74(1): 109-59.
- Linnenbrink EA, Pintrich, PR. Motivation as an enabler for academic success. *The School Psychology Review*. 2003; 31: 313-27.
- Reschly A, Christenson SL. School completion. In G. Bear, & K. Minke (Eds.), *Children's Needs-III: Development, Prevention, and Intervention*. Washington DC7 National Association of School Psychologists; 2006.
- Baker JA, Clark TP, Maier KS, Viger W. The differential influence of instructional context on the academic engagement of students with behavior problems. *Teaching and Teacher Education*. 2008; 24: 1876-83.
- Archambault I, Janosz M, Fallu J, Pagani LS. Student engagement and its relationship with early high school dropout. *Journal of Adolescence*. 2009; 32: 651-70.
- Safari H, Janabadi H, Salmabadi M, Abbasi A. Forecasts based on academic enthusiasm spiritual intelligence and hardiness. *Educ Strategy Med Sci*. 2016; 8(6):7-12. [Persian].
- Barzgar Barfrui K, Pakseresht F. Therapeutic effectiveness of Islamic spirituality and psychological and academic performance of Female students. *Journal of Ethics*. 2014; 4(16): 123-47. [Persian].
- Miller AD, Murdock, TB. Modeliny latent true scores to determine the utility of aggregate student perceptions as classroom indicators in HLM: the case of classroom goal structures. *Contrmporary educational psychology*. 2007; 32: 124-31.
- Akbari M, Shamsi E, Abbasi M. Spiritual health in medical education program. *Medical Ethics Journal*. 2010; 4(14): 113-30. [Persian].
- Kamari S, Foolad Chang M. The effectiveness of therapeutic spirituality optimism based on life expectancy and life satisfaction. *Journal of Research in Clinical Psychology and Counselings*. 2016; 6(1): 5-23. [Persian].
- Kamari S, Zarei R, Reyhani MB, Shirchang L, Emami AA. The effectiveness of therapeutic spirituality optimism based on the amount of happiness and optimism teens. *Journal of Social Psychology*. 2015; 10(36): 103-18. [Persian].
- Azhdarifard PS, Gazi G, Nooranipoor R. The effect education of mysticism and spirituality on mental health of students. *Journal of new ideas in education*. 2010; 5(2): 105-27. [Persian].
- Dehghan F, Piri Kamrani M, Karami J. Spirituality effectiveness of group therapy on

increasing the resilience. *Journal of Psychology and Religion*. 2015; 8(4): 81-92. [Persian].

21. Karami J, Piri Kamrani M, Karimi P. Therapeutic effect of spirituality on social adjustment students. *Journal of Ethics*. 2015; 5(17): 183-200. [Persian].

22. Bahreinian A, Radmehr H, Mohammadi H, Bavadi B, Mousavi M. The Effectiveness of the Spiritual Treatment Groupon Improving the Quality of Life and Mental Health in Women with Breast Cancer. *Journal of Reaserch on Religion & Health*. 2017; 3(1): 64-78. [Persian].

23. Abbasi M, Dargahi SH, Pirani Z, Bonyadi F. Role of Procrastination and Motivational Self-Regulation in Predicting Students' Academic Engagement. *Iranian Journal of Medical Education*. 2015; 15(23):160-69. [Persian].

24. Tuckman BW. The development and concurrent validity of the procrastination scale. Meeting of the American educational research association. *Educational Psychology Measurement*. 1991; 51: 473-80.

25. Mustafavi F. Studying the role of goal orientation development, self-efficacy perceptions in self-regulation and personality traits in students. Doctoral Dissertation. University of Tabriz: 2010. [Persian].

26. Badri Gargari R, Fathi Azar S, Mohammadi N. The relationship between self-forgiveness and positive and negative emotions with academic procrastination in third grade high school students. *Journal of school psychology*. 2015; 3(1): 6-21. [Persian].

27. Mortazavi ES, Bagherpour M. The Effect of the Problem-Solving Education based on the Spirituality on the Philosophical Mindset and the Decision- Making Styles of the Nursing

Students. *Journal of Research in School and Virtual Learning*. 2016; 4(2): 33-40. [Persian].

28. Ho MY, Cheung FM, Cheung SF. The role of meaning in life and optimism in promoting well-being. *Personality and Individual Differences*. 2010; 48: 658-63.

29. Dilgony T, Dolatian M, Shams J, Zaeri F, Mahmoodi Z. Correlation of spirituality and psychological well-being with pregnancy-specific stress. *Journal of Reaserch on Religion & Health*. 2016; 2(4): 35-43. [Persian].

30. Koenig HG, Pargament KI, Perez LM. The many method of religiouscoping: development and initial RCOPE. *Journal of Clinical Psychology*. 2000; 50(51): 43-95.

31. Kiani J, Jahanpour F, Abbasi F, Darvishi Sh, Gholizadeh B. The effectiveness of spiritual therapy in mental health of cancer patient. *Nursing Journal of the Vulnerable*. 2015; 2(5): 40-51. [Persian].

32. Boland H. Spirituality, time management and academic achievement: the spiritual tillage. *Journal of Research in Clinical Psychology and Counselings*. 2014; 4(1): 155-74. [Persian].

33. Kezdy A, Martos T, Boland V, Horvath K. Religious doubts and mental health in adolescence and young adulthood: The association with religious attitudes. *Journal of Adolescence*. 2010; 11: 1-9.

34. Ghobari Benab B. *Counseling and Psychotherapy Foundry approach to spirituality*. Tehran: Aaron Publications; 2006. [Persian].

The Effect of Islamic spiritual therapy on Procrastination and Academic engagement nursing students

Dariush Azimi¹, Dana Moohammadaminzade², Asiye Shariatmadar²

¹ Consulting group, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.
OrcidID: 0000-0002-9319-569X

² Consulting group, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran.

(Received 27 Dec., 2017

Accepted 29 Apr., 2018)

Original Article

Abstract

Introduction: Nursing students are more vulnerable to academic problems and reduced individual productivity due to their work and study environment stress. The aim of this study was to explain Effectiveness of Islamic spiritual therapy on Procrastination and Academic engagement nursing students.

Methods: In this research, a semi-experimental pretest-posttest design with control group was used. The statistical population of this study was all nursing students of Islamic Azad University, Ardabil Branch in the academic year of 2016-2017. Sixty people were selected by convenient sampling method and then assigned to two groups of experimental and control randomly (each group holding 30 participants). For experimental group experiments, 10 sessions of Islamic spiritual healing (45-minute sessions) were held. Subjects responded to Tuckman Scholarship Inventory and academic eagerness. The data was analyzed using covariance analysis (ANCOVA).

Results: The results showed that the spirituality of Islam-based treatment significantly reduced academic procrastination and increased enthusiasm for academic performance effectively. In other words, it could affect the experimental group to lower academic procrastination and improve academic aspirations.

Conclusion: Islamic spiritual therapy has been effective in reducing the amount of academic procrastination and increasing the enthusiasm. So, Islamic spiritual therapy can be used to improve nursing students' academic achievements.

Key words: Academic engagement, Nursing, spiritual therapy.

Citation: Azimi D, Moohammadaminzade D, Shariatmadar A. Effect of Islamic spiritual therapy on Procrastination and Academic engagement nursing students. *Journal of Development Strategies in Medical Education* 2018; 5(2): 89-100.

Correspondence:

Dariush Azimi
Consulting group, Faculty of
Psychology and Educational
Sciences, Allameh Tabatabai
University, Tehran, Iran.

Orcid ID:
0000-0002-9319-569X

Email:
dazimi038@gmail.com